

UIT DE HISTORIE

Eeuwfeest van den Bijbel in Engeland.

400 jaren geleden verschoen de eerste z.g. Grootte Bijbel.

Gelijk wij Nederlanders in 1937 het derde eeuwfeest van onze Statenvertaling van den bijbel hebben gevierd, zoo is het voor Engeland omstreeks dezen tijd vierhonderd jaren geleden, dat de z.g. „Grootte Bijbel” ontstond.

Ook in Engeland heeft de nationale bijbel een onmetelijken invloed op het gansche volkstevens en de taal gehad.

Het dringt heden maar zelden tot den gewonen bijbellezer door, van welke nationaliteit hij ook is, wat er alzo heeft moeten vooraf gaan voor en alder zulk bijbellezen mogelijk werd.

Den titanenarbeid van Luther, het gezwoeg der Nederlandsche vertalers, het reuzenwerk, dat er gedaan is om den Engelschen bijbel tot stand te brengen, vergeet de ondankbare bijbellezer.

Een paar jaren geleden hebben wij in „The John Rylands Library” te Manchester, een schitterende tentoonstelling: de geheele geschiedenis van den Engelschen bijbel, kunnen zien. Dat was buitengewoon indrukwekkend.

Misschien kan men nergens beter dan in Rylands, met zijn ongekende schatten op dit gebied, deze merkwaardige geschiedenis, een belangwekkend stuk Britsche historie, van den grond af leeren kennen.

Veel vroeger dan andere volken hadden de Engelschen in hun eigen taal een volledige bijbelvertaling, n.l. die van Wiclif (1380); maar William Tyndale (1525) en daarna Miles Coverdale (1488—1568) kunnen als vaders van den Engelschen bijbel gelden. Het begon met Tyndale's Nieuwe Testament, dat in 't voorjaar 1526 in Engeland doordrong; Koning Hendrik VIII en zijn kardinaal Wolsey deden alles om het tegen te houden, maar het kwam toch, vaak midden in balen koopwaar verpakt.

De Engelsche bisschoppen hebben soms manden vol van deze gesmokkelde N. Testamenten doen verbranden. Wel een treffend bewijs dat dit boek toen een van de „best sellers” was.

Nu is het merkwaardig te zien hoe Hendrik VIII, deze wonderlijke vorst-theoloog, van bijbelverbrander bijbelverspreider geworden is.

Dat het Engelsche volk zoo bijbelvast werd en zijn letterkunde zonder bijbel eenvoudig niet is te verstaan, was voor een niet gering deel mede het werk van dezen koning.

De omzwaai kwam in November 1534 met het verschijnen van de „Act of Supremacy”, welke eenvoudig den koning „Hoofd van de Engelsche Kerk” verklaarde. Immers de Paus wilde des konings echtscheiding van Catharina van Aragon, zijn gemalin, niet toestaan.

Zoo werd de „Anglicana Ecclesia” geboren. Reeds in het najaar van 1535 kwam Coverdale met zijn bijbelvertaling voor den dag, die hij plots aan... Hendrik VIII opdroeg: „Miles Coverdale, who submits his poore translacyon unto the spirite of truth in your grace” („Miles Coverdale, die zijn armzalige vertaling aan den geest der waarheid in Uwe genade onderwerpt”).

De quarto-editie, al in 1537 volgend, noemde zich: „Set forth with the Kings moost gracious licence” („Opnieuw uitgegeven met de genadige toestemming van den Koning”).

Om den Paus te verloochenen en Koning Hendrik VIII in het gevlug te komen, sprak de opdracht der eerste uitgaaf van „Your dearest just wyfe and most vertuous Prynnessse Quene Anne” („Uw geliefde wettige vrouw en zeer deugdzaame Prinses Koningin Anna”).

Maar nadat deze „Quene” op 19 Mei 1536 was onthoofd, sprak de volgende uitgave, 1537, van „Quene Jane”.

Coverdale had zijn vertaling vooral uit het Duitsch en het Latijn gemaakt; oorspronkelijk was zij dus geenszins.

De eerste bisschoppen van de in 1534 protestantsch geworden Engelsche Kerk, vaardigden, natuurlijk op gezag van het hoofd der Kerk, den Koning, zoogenaamde „Injunctions” (gezaghebbende vermaningen) uit.

Die van Thomas (Lord) Cromwell (1485—1540) „the King's vicegerent” van 5 Sept. 1538, is al heel merkwaardig: zij gelast, dat voor 't Allerheiligenfeest (1 Nov. 1538) allen in 't land „the whole Bible of the largest volume in English”, gemakkelijk voor het gebruik van alle gemeentelieden, moeten bezitten. Verder vermaant zij de parochie-geestelijken, zooveel mogelijk deze bijbellektuur onder hun gemeentelieden te bevorderen. Deze bijbel, van groot formaal, was ook grotendeels het werk van Coverdale, al wordt dan op het titelblad beweerd, dat hij uit het Hebreuwsch en het Grieksch was vertaald. Tusschen April 1539 en December 1541 verschenen er niet minder dan zeven uitgaven, telkens wat „herzien”.

Men zegt dat ongeveer 20.000 van deze folio's uitgegeven zijn. De „grootte” bijbel, verschenen in 1539 wordt ook wel eens „Crammers Bible” ge-

noemd, maar aartsbisschop Crammer heeft aan de vertaling geen aandeel gehad.

Alleen heeft hij voor de uitgaaf van April 1539 een voorrede geschreven.

De titelbladzijde van dezen „grooten” bijbel heeft niemand minder dan Hans Holbein, 's Konings gunsteling, geteekend.

Krasser is wellicht nooit een koning geveid dan op deze plaat: „Hendrik VIII zit op zijn troon, in vol ornaat, en deelt links en rechts het „verbum dei” uit aan de bisschoppen, die het verder reiken aan de parsons en dezen weer aan de menigte, onder aan de bladzijde.

De koning heeft het op zijn beurt uit den hemel ontvangen, gelijk de hemelsche verschijning met de lange linten boven den koningstroon voorstelt. Maar koning Hendrik is de hoofdpersoon; talloze linten, kris en kras door de menigte, roepen des konings glorie uit: „God save the Kyng” — „Vivat rex” — „vival rex” — „vival rex”! Het wapen van Cromwell ontbrak ook niet. Maar deze man, die den geweldigen ommekeer had tot stand gebracht en zijn koning van bijbelverbrander tot bijbelverspreider had weten te maken, verloor 28 Juli 1540 zijn hoofd op het schavot. De titelprent van de uitgaaf van 1541 van den „grooten” bijbel vertoont dan ook een blanco waar vroeger Cromwell's wapen placht te prijken.

Ontelbaar werden de uitgaven en sedert het Britsche Bijbelgenootschap is opgetreden, werd in ongeveer duizend talen de bijbel in miljoenen exemplaren over de geheele aarde verspreid en nog altoos gaat dat door.

Wat de „New Cambridge Edition” tegenwoordig voor 3½ shilling biedt, is verwonderlijk: meer dan duizend bladzijden in twee kolommen, zeer duidelijk gedrukt, met de „Apocrieffe” boeken daarbij, een paar kaartjes van het „Heilige land”, het geheel in mooi roodlinnen, stevig gebonden; nog gaat aan dezen „Bible” de opdracht van de vertalers aan Koning James vooraf. Een waardige viering van het vierde eeuwfeest, deze fraaie, goedkope uitgave!

Amsterdam.

J. H. KRUIZINGA.

VAKWETENSCHAP EN PRAKTIJK

Tuberculose en haar gevolgen voor den mensch.

Bij het schrijven over dit onderwerp is het de bedoeling den niet ingewijden lezer iets over het vraagstuk der tuberculose te vertellen, opdat daardoor des te beter begrepen wordt de groote betekenis der bestrijding van deze gevreesde aandoening als volksziekte. Zeer vele slachtoffers onder mensch en dier heeft de tuberculose in vroegere tijden veroorzaakt en ook nu nog is zij verre van onschuldig. De volksgezondheid wordt in hooge mate door de verspreiding der ziekte beïnvloed. Betrouwbare hygiënische voorlichting, die zich ten doel stelt, de algemeene kennis en daardoor betere bestrijding van tuberculose te doen uitbreiden is zeker gewenscht.

Juist in de latere jaren heeft men ingezien, dat het niet voldoende is, dat alleen de medici van de tuberculose op de hoogte zijn, doch dat ook de leek hier iets van moet weten, opdat daardoor een ieder zijn deel kan bijdragen om dezen geesl zooveel mogelijk te betengelen. Door een algemeene bestrijding kan men de uitbreiding onder het volk beperken, zoodat ook hiervoor geldt: eendracht maakt macht.

De verwekker van deze aandoening behoort tot de micro-organismen of microben, een naam, gegeven aan die kleine levende wezens, die wij slechts met behulp van den microscoop kunnen waarnemen. De afmetingen van die organismen zijn dus wel heel klein. De lengte van den Tuberkelbacil is ± 1,5 tot 3,5 μ , d.w.z. 1,5 tot 3,5 $\times$ 0,001 m.m. en zijn breedte 0,3 tot 0,5 $\times$ 0,001 m.m.

In 1882 werd deze bacil door den Duitscher Robert Koch ontdekt. Deze vinding was van zeer groote waarde, aangezien het nog altijd waar is, dat in de kennis van den verwekker tevens de kiem eener rationeële bestrijding ligt opgesloten.

Niet alleen werd deze bacil, later naar zijn ontdekker genoemd, voor 't eerst door Koch beschreven, maar ook gaf deze uitnemende onderzoeker levens de methode aan, waarop de microbe in zuiveren vorm op kunstmatig bereiden voedingsbodem kon worden voortgekweekt. Op welke wijze in 't algemeen deze kleine organismen zich in stand houden en welke voorzorgsmaatregelen daarbij in acht genomen moeten worden, valt buiten het bestek van dit artikel, hoe interessant het op zich zelf ook moge zijn. Wanneer een kleine hoeveelheid van deze zuiver gekweekte bacillen, wat genoemd wordt een reinicultuur, bij proefdieren werd ingespoten, zag men weldra in het weefsel van deze dieren precies dezelfde veranderingen optreden als bij den tuberculeusen mensch in een bepaald stadium. Ook dit was weer een groote schrede voorwaarts; immers, nu stond het onomstootelijk vast dat tuberculeuse processen het gevolg zijn van een infectie met tuberkel-bacillen. Tevens moest nog

een andere moeilijkheid overwonnen worden. Hoe weten we nu, wanneer zich onder den microscoop bacillen bevinden, dat deze tuberkelbacillen zijn? Immers, er zijn vele bacillen, die met tuberculeus niets te maken hebben. Ook deze moeilijkheid werd opgelost. Proeven toonden aan dat de bacil van Koch zich door middel van een bepaalde kleuring gemakkelijk van andere laat onderkennen. Wanneer wij bijvoorbeeld het sputum van een patiënt, dus datgene wat hij hoesten wordt opgegeven, nader willen onderzoeken op tuberkelbacillen, dan moeten wij deze bijzondere kleurmethode, waaraan de eigenaam van Ziehl en Neelsen is verbonden, toepassen. Bij een gewone kleuring vinden wij in het sputum vele soorten bacteriën. Het sputum moet de keel- en mondholte passeeren om naar buiten te kunnen komen. Wanneer wij den mond niet regelmatig reinigen kan het daar tot een waar bacteriën-oord ontaarden.

Teneinde tuberkelbacillen ten opzichte van andere bacillen te onderscheiden, strijken wij een zeer kleine hoeveelheid der massa, waarin wij tuberkelbacillen vermoeden, op een dun glaasje uit. Daarna wordt dit goed gedroogd en eerst dan brengen wij dit praeparat met een daarvoor bestemde kleurstof in aanraking. Wil men echter succes boeken, dan moet eerst aan deze kleurstof een zekere hoeveelheid eener bijtende stof toegevoegd worden. Met dit mengsel wordt het praeparat overgoten en flink verwarmd. De tuberkelbacillen houden deze kleurstof zeer krachtig vast, zoo sterk, dat de preparaten gerust eenigen tijd met oplossingen van sterke zuren en met absoluten alcohol in aanraking gebracht kunnen worden, zonder dat zij de zoo moeilijk verkregen kleur weer afstaan; dit in tegenstelling met bijna alle andere bacillen, die de kleurstof weer loslaten. Men noemt daarom de tuberkelbacillen ook wel „zuurvaste bacillen”.

Vervolgens worden de praeparaten onder den microscoop bekeken en concludeert men tot een zoogenaamd positief of negatief sputum al naar gelang dit al dan niet tuberkelbacillen bevat. Ook is men in staat, door het te onderzoeken materiaal vooraf met een bepaalde vloeistof te behandelen, en het geheel daarna te centrifugeeren, de bacillen geconcentreerd te verkrijgen, waarna verder als boven beschreven gehandeld kan worden. Toch komen wij met deze methoden niet in alle gevallen uit. Zoo kunnen bijvoorbeeld melk en boter ook tuberkelbacillen bevatten. Daar naast bevinden zich meestal nog verschillende andere bacteriën, waaronder ook die „zuurvast” zijn. Ja, niet alleen is er tusschen deze en tuberkelbacillen, wat vorm en kleuring betreft, een frappante gelijkenis op te merken, maar zelfs ook in hun werkingen komen ze tot op zekere hoogte met elkaar overeen. Onmogelijk kan men zich dan alléén door het microscopische onderzoek laten leiden.

In een zoodanig geval moet dus een andere methode ter hand genomen worden. Men gaat deze substanties centrifugeeren. Met het bodembezinksel spuit men proefdieren in. Uit bepaalde, scherp omschreven veranderingen van sommige organen dezer proefdieren kunnen wij dan eenigen tijd later nog met absolute zekerheid uitmaken of inderdaad tuberkelbacillen aanwezig geweest zijn.

Tot hertoe hebben wij gezien hoe de verwekker van tuberculose behoort tot het groote bacteriënrijk, wat wel een wereld op zichzelf genamd kan worden. Het ligt in mijn voornemen in een volgend artikel nog zeer in 't kort duidelijk te maken, dat de tuberculeuse-infectie juist zelf in het lichaam der lijders verweermiddelen tegen den ziekte-verwekker bereiden kan, opdat de patiënten leeren begrijpen, dat mogelijkheid op genezing zeer zeker aanwezig is. Ook wil ik dan nog even stilstaan bij het voorkomen van tuberculose bij het vee en bij de huisdieren, in verband met haar eventuele gevolgen voor den mensch.

K. H.

OPVOEDING EN ONDERWIS

„Tot dankbaarheid geroepen”.

Onder dezen titel, met als onder-titel: „De Wel-Mackay na 50 jaar herdacht”, gaf Ds C. A. Vreugdenhil van Dud-Vossemeer een kleine brochure uit in de serie: Bibliotheek voor Bijbelsche Opvoedkunde van de Stichting Hoenderloo.

Het is ontgenegelijk een goede gedachte, dat wij er bijtijds aan herinnerd worden, hoe in 1883, nu 50 jaar geleden, op 21 September bedoelde wel in de Tweede Kamer en op 6 December in de Eerste Kamer werd aangenomen, zoodat Koning Willem III ze den 8en December reeds kon bekrachtigen. Het is ons een plicht der dankbaarheid, dit feit bij ons volk in de herinnering terug te roepen. We mogen geen ooghenlik uit het oog verliezen, welk een strijd er gevoerd is, in en buiten het Parlement, welke opofferingen men zich getroost heeft bij arm en bij rijk, om aan het kind een onderwijs te kunnen geven in overeenstemming met de belofte, bij den doop afgelegd.

Zulke weldaden mogen niet worden vergeten. En waar het geslacht, dat de hille van den strijd

heeft verduur is het zeer te deelen aan de het jongere de groote te re ons zoo maar, hoe g veroveren, n glingen. Daar herfstvergad van onze Ki vereeniging koning van bespreking:

We hebben geschikt noe van Ds Vreugdenhil van 18 Coppello zet tot 1857 gest vraag naar men. En in de wet van de Openbare ditie gebrac de naam di

Ons volks werd voortg lijen van de de overwint Christelijken spoedig kwa voorstel inz heid van sul geopend en oorspronkeli er nog gestr van de Cop aan Mackay zich op te b zijn, houden over behalv

Is het niet worden gebz zal worden. ook in het l gehoord. Uit ik deze wo van hen, die hen tegen c om van onzi ming te hou is, om daat inderdaad tr ik voor mij door ieman wensch ik te ren, al sta zoolang zij ren. Wij sta drang subsl dat er bij van velen in bezwaar in daartoe mee

En zoo is men. Het h de Overheid houding va ginsel heeft toepassing g

De geschi land is een worstelingen hen, die het om mogen v ook verteld het boekje haar worden van de dan Nederland, onschalhaar deren van c naar den ei Gr.

We zijn dr Hij schrijft in

Het komz same ontz zijn, zoo e schillen”, men het om waarover v trof.

Ik kan die ze wat laat had, zou hij voorzichtighe Es in zijn d van Kampen